

İbadetlerin Kişi ve Toplum Eğitimindeki Rolü

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan, namazı hakkıyla kılıp zekâtı veren kimseler Allah katında büyük mükâfata nail olacaklar. Üstelik onlar için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüznün söz konusu olacaktır.” (Bakara 2/277)

Dinin amacı, insanları ve dolayısıyla toplumları iyiliklere sevk ederek onların dünyada ve ahirette huzurlu bir yaşam sürmeleridir. Bunun gerçekleşmesi için dinin en önemli eğitim araçlarından birisi de ibadetlerdir.

Okuduğumuz ayeti kerime son derece açık ve net olarak bir müjde veriyor ve bir garantiden bahsediyor:

İman eden, salih amel işleyen ve namazı ikame edip zekâtı verenlerin Allah katında büyük mükâfatlara nail olacaklarını müjdeliyor. Demek ki bu müjdeye ulaşmak için bir insanda şu üç şey bulunmalıdır: İman, salih amel ve ibadet.

Ardından bir de garanti veriliyor. Bu garanti sıradan bir garanti değil, sıradan birinin verdiği bir garanti değil! Bu bir ilahi garanti! Yani Allah garanti ediyor; iman edip salih amel işleyen ve ibadet edenler, ahirette azap korkusu duymayacaklar, dünyada bıraktıkları güzel şeyler için de hüznülenmeyeceklerdir.

İslâmî literatürde daha çok şekli ve zamanı belirli davranışlar için **ibadet**; insanın yaşamını sürekli Allah’a karşı kulluk bilinci içinde idame ettirme duyarlılığı için **ubûdiyyet** terimi kullanılır.

İbadet, insanın Allah’a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve davranışlardır. Yani Allah’ın razı olacağı işleri yapmaktır.

Allah’ın rızası için gerçekleştirilen her amel ibadet olarak adlandırılır.

İbadet sadece namaz, oruç, hac ve zekât gibi ilk akla gelenlerle sınırlı olmayıp ubudiyyet ile yani kulluk bilinciyle yapıldığında, Allah inancını ve Allah’a bağlılığı simgeleyen bütün davranışları içermektedir.

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

“O göklerin, yerin ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin Rabbi’dır. Öyleyse yalnız O’na kulluk/ibadet et ve ibadetlerinde sabır ve sebat göster. Sen çok iyi bilirsin ki ilahlıkta O’na eş ve ortak olabilecek hiçbir varlık yoktur!” (19/ Meryem, 65)

Bu ayet bize, ibadet ile ubudiyyetin yani kulluk bilincinin birbirinden kopuk olmaması gerektiğini gösteriyor. Bu ayetten anlıyoruz ki, ibadet, “arada bir yapılsa da olur” denilecek bir eylem değildir. İbadet, sabır ve sebatla, sürekli ve bilinçli yapıldığında gerçek ibadet olur. Aksi halde yapılan ibadetler amaçsız, hedefsiz ve faydasız; şekilsel birtakım hareket ve davranışlardan öte bir anlam taşımayacaktır.

Rabbimiz bu durumu bize Kur'an'da kötü bir karakter olan Âs b. Vâil örneği üzerinden de anlatır. Tefsir kaynaklarında, dolaylı veya doğrudan Kur'an'ın 16 yerinde bu kişiden bahsedildiği belirtilir. Bazı rivayetlere göre Mâûn Sûresi de Hz. Peygamber'e karşı mücadele eden Âs b. Vâil hakkında nazil olmuştur.

İslam'ın azılı düşmanlarından olan bu kişi güçsüz ve kimsesizlere yaptığı zulümlerle tanınmış bir zalimdir.

Satın aldığı malın bedelini satıcıya vermeyen, yani gözüne kestirdiği kişilerin mallarına çöken bir zorbadır.

Rasûlullah'a karşı yapılan her saldırıda, her suikast girişiminde desteği ve parmağı olan bir kumpasçıdır. Hz. Peygamber ve ashâbı ile sürekli alay eden omurgasız gevşek bir tiptir.

Şimdi, namazlarımızda sıklıkla okuduğumuz Mâûn Sûresi'ni yani "Eraeytellezi"yi hep birlikte okuyalım; böylelikle hem bu şahsın hem de benzer karaktere sahip yandaşlarının daha başka özellikleri neymiş görelim. İbadetin ubudiyetle yani kulluk bilinciyle yapılması gerektiğinin ne denli önemli olduğunu birlikte kavramaya çalışalım.

(أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ (١) فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ (٢) وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ (٣)
(فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ (٤) الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ (٥) الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ (٦) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (٧)

1. Ey Peygamber! Görüyorsun değil mi? Şu dini, hesap gününü yalanlayanı?
2. O, yetimi horlar, itip kakar.
3. Yoksulu doyurmaz, kimseyi de buna teşvik etmez.
4. (Bir de tutmuş kendince ibadet ediyor.) Yazıklar olsun böylesi ibadet edenlere!
5. Onların, yaptıkları ibadetin ne olduğundan haberleri bile yok.
6. İşleri güçleri gösteriş.
7. En küçük bir şeyi ödünç bile vermezler. (Mâûn 107/1-7)

Ayetler, göstermelik ibadet eden kişilerin iç dünyalarını deşifre ediyor:

Ahirete imanı yok! Yani öldükten sonra hesap verme endişesi yok!

Sahipsiz, koruyucusuz yetim, öksüz biçarelere şefkati yok!

Açın, susuzun, fakirin fukaranın haline acıması yok!

İhtiyaç sahibine infak şöyle dursun, ona ödünç mal vermesi bile yok!

Kısaca, hayatında iman, insanlık ve iyilik namına hiçbir şey yok!

Ayetten anlaşıldığı gibi Âs b. Vâil ve benzeri müşrikler aynı zamanda ibadet eden kişilerdir. Yani hem bu ahlaksızlıkları yapıyorlar hem de kendilerince ibadet etmeye devam ediyorlar.

Putperest inanç yapısı yaygın olan cahiliye toplumunda abdest, namaz, oruç, hac, kurban ve zekât gibi birtakım ibadetler vardı. Ne var ki Hz. İbrahim zamanından kalma bu ibadetler, zamanla şirk unsurlarıyla şekillenmiş, aslı bozulmuş halleriyle uygulanmaktaydı.

Evet, onlar da kendilerince ibadet ediyorlardı. Fakat yaptıkları ibadetten gafildiler; ibadetin ne anlama geldiğinden bihaber diler. İbadetleri gerçek kazanımlarından mahrum bir şekilde; sırf gösteriş olsun diye eda ediyorlardı. Hal böyle olunca da eda ettikleri ibadetler onları iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe; insan ve toplumun faydasına yönelik bir seviyeye taşımıyordu.

Bir kişinin kul olduğu, insan olduğu, yani Allah karşısında aciz bir varlık olduğu bilinciyle yapmadığı ibadetin ne kendine ne de topluma faydası olacaktır.

Doğru bir Allah tasavvuru, sağlam bir ahiret inancı ve aciz bir kul farkındalığı olmadan yapılan ibadetlerden gerçek fayda hâsıl olmayacaktır.

Yapılan ibadetin başka sebeplerle değil, sırf Allah rızası için yapılması gerekir.

İslam'da ibadetler, iyi bir Müslüman kimliği oluşturmak için vaz edilen eğitim programlarıdır. Evet, ibadetler planlı, programlı bir eğitimidir. Son nefese kadar devam eden bir eğitim.

Toplumumuzda ibadet denince ilk akla gelen namazdır. Şüphesiz namaz çok önemli ve değerli bir ibadettir. Çünkü namaz hem ferde hem de topluma çok önemli bir şeyi; hayâsızlıktan ve çirkin işlerden uzak kalmayı öğretir:

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“(Ey Peygamber!) Sana vahyolunan kitabı (Kur’an’ı) oku, anlat; namazı hakkıyla kılmaya devam et. Çünkü namaz (hakkıyla kılındığı takdirde) hayâsızlıktan ve çirkin işlerden alıkoyar. Bil ki Allah’ı zikir; her an O’nu hatırdan tutmak en büyük ibadettir. Unutmayın ki Allah yaptığınız her şeyi bilir.” (Ankebût, 29/45)

Namazın ikamesi; yani hakkıyla kılınması, namazın şeklen edasından sonra başlar. Camide eda edildiyse camiden çıktıktan sonra, yani cami dışında; toplum içindeki davranışlarımızla, hal ve gidişatımızla, Allah’ın rızasına uygun davranışlarımızla gerçekleşir.

Art arda gelen vakitlerle devam eden namaz, sürekli bir otokontrol ile Müslümanı kötülüklerden uzaklaştırır. Böylelikle kötülükten uzak durma bilinci oluşturur. Bunun da bir tek şartı vardır: Namazı hakkını vererek kılmak. Bu durumu Hz. Peygamber (s) şöyle belirtir:

مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٌ تَحْضُرُهُ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا، إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ يُؤْتِ كِبِيرَةً وَذَلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ

“Bir Müslüman, farz namazın vakti geldiğinde güzelce abdest alır, huşû içinde ve rükûunu da tam yaparak namazını kılar, büyük günah işlemedikçe, bu namaz önceki günahlarına kefarettir. Bu her zaman böyledir.” (Müslim, Tahâret 7)

Sadi Şirazi anlatıyor:

“Babam ile teheccüd namazına kalkmıştık. Dışarı baktım, bizden başka evinde lambası yanan, teheccüde kalkan yoktu.

-“Keşke onlar da kalksaydı!” dedim.

Babam bana: -“Keşke sen de kalkmasaydın!” dedi.

-“Neden?” diye sordum.

Çünkü dedi, **“sahibine üzüntü veren günah, gurur veren ibadetten hayırlıdır!”**

Demek ki namaz, gururlanmadan, kibirlenmeden, gösteriş yapılmadan, “falan görsün”, “filan bilsin” diye değil, sırf Allah’ı razı etmek için kılınırsa gerçek namaz olur ve insanı çirkin işlerden uzaklaştırır.

Hakkıyla namaz kılan bir Müslüman, harama bakamaz, edepsizlik yapamaz onun bunun namusuna göz dikemez!

Hakkıyla Allah’a secde eden; boyun eğen bir Müslüman haksızlık yapamaz ve haksızlıklara boyun eğemez!

Namaz adaleti, adil olmayı öğretir. Namaz kılan bir Müslüman adil olur, adaletten ayrılamaz!

Hakkıyla namaz kılan bir Müslüman, insanlara ve diğer canlılara zulmedemez, gönül kıramaz, kimseyi incitemez!

Yunus’un dediği gibi:

Bir gez gönül yıktın ise, kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi, elin yüzün yumaz değil

Kötülüklere Karşı Sağlam Bir Kalkan: Oruç

Oruç öylesine önemli bir ibadet ve bir eğitimidir ki, Rabbimiz sadece bize değil, bizden önceki nesillere de bu ibadeti farz kıldığını bildiriyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey Müminler! Günahlardan sakınıp arınmanız, sorumlu ve duyarlı bir mümin olmanız için oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.” (Bakara, 2/183)

Ayetten çok net olarak anlaşıldığı üzere oruç, insanı günah işlemekten uzaklaştırır. Müslümana sorumluluk bilinci ve duyarlılık kazandırır. Hz. Peygamber orucun bu yönünü şöyle ifade etmiştir:

الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرُفُثُ وَلَا يَجْهَلُ، وَإِنْ أَمْرٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيُتْلُ: إِنْ صَائِمٌ

“Oruç bir kalkandır. Sizden biriniz oruçlu olduğu bir günde kötü söz söylemesin, kavgaya etmesin. Ona birisi sataşır veya söverse, ‘Ben oruçluyum’ desin.” (Buhârî, Savm, 9)

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ وَالْجَهْلَ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı terk etmeyen kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah’ın ihtiyacı yoktur.” (Buhârî, Savm, 8)

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ

“Gençler! Evlenme imkânı olanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur. Evlenme imkânı bulamayan da oruç tutsun. Çünkü orucun, şehveti kesici özelliği vardır.” (Buhârî, Nikâh, 2)

Demek ki oruç hakkıyla tutulursa kişiye eline, diline ve beline sahip olmayı öğretir.

Müslüman hem oruç tutup hem de yalan söyleyemez, iftira atamaz, gıybet yapamaz!

Hakkıyla oruç tutan bir Müslüman sahtekârlık yapamaz, insanları yalanla dolanla aldatamaz!

Hem oruç tutup hem de ona buna sataşır canını yakamaz!

Hem oruç tutup hem de ona buna sövemez, iffetsizlik yapamaz, harama bakamaz, harama uçkur çözemez!

Dünyevileşmenin Panzehiri: Zekât

Zekât kelime olarak **artma ve arıtma** anlamındadır. Müslümanların ayırdedici bir özelliği de zekât vermeleridir. Zira zekâtı ancak Müslüman olanlar verebilir. Kur’an bize müminlerin özelliklerini bildirirken sıklıkla zekâtı ve infaktan bahseder:

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“O takva sahipleri, gayba iman eder, namazı hakkıyla kılar, kendilerine bahşettiğimiz maldan mülkten infak ederler.” (Bakara, 2/3)

Dünyevileşmenin karşısında en önemli kalkanlardan biri de zekâttır.

Zekât bize dünyalık yatırımların geçici olduğunu ve asıl önemli yatırımın ahiret yatırımı olduğunu öğretir.

Zekât bize hem helal kazanmayı hem de bu kazancı helal yerlere harcamayı öğretir:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Allah’ın kesin hükmü uyarınca toplanan zekât malları aslında fakirlerin, düşkünlerin, zekât mallarını toplayanların, kalpleri Müslümanlığa ısındırılacak kimselerin, hürriyetine kavuşmak için belli bir bedel karşılığında efendisiyle sözleşme yapacak olan kölelerin, borçluların, Allah yolunda cihad edenlerin ve yolda kalmış ihtiyaç sahiplerinin hakkıdır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.” (Tevbe, 9/60)

Zekât verecek bir Müslüman, fakirin fukaranın cebine göz dikip onları soyamaz, kimseyi dolandıramaz, haksız kazanç sağlayamaz!

Zekât verip arınmak isteyen bir Müslüman Allah’ın verdiği rızıkı haram yollarda harcayamaz!

Hem bu kötülükleri yapıp hem de zekât veriyorsa bilmeli ki, verdiği zekâtın ne bir ibadet değeri ne de kendisine ve topluma faydası olacaktır.

Hac, mukaddesata sahip olma bilinci kazandırır.

Hac kelime olarak **yönelmek** ve **kastetmek** demektir. Bu ibadet baştan ayağa şiarlarla yani sembollerle dolu bir ibadettir.

Hac bize Kabe ile, Safa-Merve, Arafat, Müzdelife, Mina ve Şeytan taşlama ile, tavaf, say ve vakfe ile, kurban ile mukaddesata sahip çıkmayı öğretir.

Hepimiz hacda bir evin etrafında döneriz. Tıpkı bütün bir kâinatın, her şeyin bir olan Allah'ın etrafında döndüğü gibi!

Hz. Peygamber (s), الحج عرفة "**Hac Arafat'tır**" (İbn Mâce, Menâsik, 57) buyurur.

Neden? Çünkü "arafe" bilmek demektir, tanımak ve anlamak demektir. İnsan vakfe yapar, yani durur bir kendini dinler; tefekkür eder. Kendini ve yaratana tanımak için, hayatı anlamak için tefekkür eder. Hakkı verilerek yapılan bir hac insana bunları ve bunların yanında pek çok şeyi öğretir.

Hac bize yönümüzü haktan, doğrudan yana dönmeyi; eğri yollara girmemeyi öğretir. Kastımızın, Allah rızası olması gerektiğini öğretir.

Hac bize, Kâbe'nin etrafında Allah için dönen bir Müslümanın, dünyalık çıkarlar uğruna torpil peşinde dönmemesi gerektiğini öğretir; kul haklarını hiçe sayarak fııldak gibi olmamayı öğretir.

Beyaz kefenleri giyip her an hesap vermeye hazır olmayı öğretir. her dilden, her renk ve ırktan insanla omuz omuza kardeş olmayı öğretir.

Hacda ahiret provasını, hesap verme provasını yapan bir Müslümana, insanları eşit görmeyi öğretir. İnsan ayırmanın ve kayırmanın çirkinliğini öğretir.

Değerli Müslümanlar!

Sözün özü şudur: Kişinin yaptığı ibadetler onu iyiliğe yöneltmiyorsa, iyi bir insan yapmıyorsa, onda adaletli, güvenilir, saygın bir kişilik oluşturmuyorsa bilmeliyiz ki o kişi, yaptığı ibadetleri hakkını vererek, gereği gibi yapmıyordur.

Bu kötü hal üzere devam edecek olursa sonunun hüsrana olacağını, ahirette bedbaht olacağını sevgili peygamberimiz o kadar açık bir biçimde ifade etmiş ki:

أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ. قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ. فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَفَدَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber, "Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashap: - "Müflisi, parası ve malı olmayan kimse olarak biliriz" diye cevap verince Rasûlullah (s) şöyle dedi:

-Benim Ümmetimin müflisi şu kimsedir: Kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelir. (Fakat dünyada iken) şuna buna sövmüş, zina iftirasında bulunmuş, başkasının malını yemiş, dövmüş, kanını dökmüştür. Bu sebeple iyiliklerinin sevabı hakkına girdiği kişilere verilir, sevabı kalmayınca hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilir sonra da cehenneme atılır.” (Müslim, Birr 59)

Demek ki, hem ibadet ediyor hem de insanlara eziyet ediyorsan,

Hem ibadet ediyor hem de ağzını bozup sövüp sayıyorsan,

Hem ibadet ediyor hem de insanların iffetine dil uzatıyorsan veya canlarına kastediyorsan yaptığın ibadetin sana hiçbir faydası olmayacaktır.

Hem ibadet ediyor hem de haram yiyorsan, yetim malı yiyorsan, yaptığın ibadetin sana bir faydası olmayacaktır.

Hem ibadet ediyor hem de insanların özel mülküne veya kamunun malına çöküyorsan, kamu malını yağmıyor veya yağmalanmasına göz yumuyorsan, yaptığın ibadetin sana bu dünyada da ahirette de bir faydası olmayacaktır.

Değerli Müslümanlar!

Yaptığımız ibadetleri bilinçli yapmaya gayret gösterelim. Unutmayalım ki ibadetler bizim iyi bir insan, iyi bir Müslüman ve iyi bir toplum olmamız için en mükemmel eğitim programlarıdır. Dolayısıyla ibadetleri öğrenmeye, hikmetini kavramaya çalışmalıyız.

Yüce Rabbimiz ayaklarımızı iman ve İslam üzere sabit kılsın. Kur'an ve sünnet üzere yaşamayı, ibadetlerimizi hakkını vererek eda etmeyi nasip eylesin.

واخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

Vahap Boylu- Pamukova Vaizi